

Na prahu Vznešena

/pokus o poctu Rudolfovi II./

Osmnáctého dne měsíce července roku tisícího pětistého padesátého druhého, v půl osmé po půlnoci, se narodil v sídelním městě Vídni nejstarší ze šesti synů Maximiliana II., pozdější císař Římský, Král český a moravský, panovník v obojí Lužici a v království Uherském, vladař Arciknížectví obojích Rakous - Rudolf II.

Je jisté, že Rudolf II. nezapálil Řím, ani netančil, jako Caligula, před svými dvořany. Nevyznamenal košatou lípu za to, že ho uchránila při cestě do Brandýsa před zuřivou bouří, ani nedal, tak jako císař Š'chuang Ti, vykácet les a pomalovat olivový vrchol vzpurné hory za to, že dovolila větru rozhoupat císařskou lodici. Nerozdával poukázky na požár, ani nevystavěl proti hladu zubatou zeď. Jenom jedinkrát zděšeně prchal chodbami pražského hradu a v záři svíců vykřikoval, že má záda vpředu a břicho vzadu. Čím byl? Rytina Egidia Sadelera předvádí císaře majestátně vztyčeného v třmenech plnokrevníka, v póze triumfátora nad Turky. Kůň má okouzující, moudré, poněkud uštěpačné oči jeho Milosti Císařské. Pod nohama kopytnatce čteme: IN VIA VIRTUTI NVLLA VIA. Samosebou, že císař nikdy žádné vojsko do bitvy nevedl, ovšem na druhé straně nikdy z žádné hanebně neutíkal. Ostatně na válčení měl velmi vhodné lidi. V těchto věcech stál vždy stranou. I v jiných. Dokonce ani nevztýčil opravdu důstojný stánek svému bohu, natož nějaký skvostný palác sobě. Nestal se Otcem Vlasti. Nikdy nezapomeneme.

Poněkud pompézní bronzové poprsí, dílo Adriana de Vries, představuje panovníka nepřipustného, možná přezíravého. Když zajdeme za kulisy, objevíme v císařových ramenou lvy a v plecích symbolického orla s rozpjatými perutěmi. Nenadálý pohled do bronzových zraků odhalí mírně pobavený výraz, který o něco níž zrcadlí vpravo pokřivené koutky úst: spodní ret je habsbursky vystouplý. Agenturní zpráva, připisovaná filosofu *Francisi Baconovi*, líčí Rudolfa II. v nepřilíh přívlném světle: „Syn Maximilianův, asi tak třicet let starý, není silné tělesné konstrukce a je velmi oslaben nesmírnými požitky; nepřilíh hbitého ducha. Co do módy a oděvu je ve všem vřady španělský, ve španělských byl vychován. Nejvíce ho ovládala matka, která s ním zůstala, ale úplně pak jeho královský číšník Dyetristan /Dietrichstein/ a hlavní komoří Rompho /Rumpf/, kteří oba jsou placeni ze Španěl, aby tu s ním setrvali... za císařovy nepřítomnosti je guvernérem Čech baron Rosenberg, jemuž patří čtvrtina země a je to papeženeček; ani on, ani jeho bratr nemají děti. Má císaře v hrsti, protože ten má po něm dědit“¹. Na lékaře Jesenia učinil Rudolf zcela jiný dojem: „Rudolf v obličejí i jiných povahách byl vážný pán, soudu nadmíru jemného.“ Saturnský melancholik a mág, malíř Giuseppe Arcimboldo, pořídil dvě významné kresby: první vznikla při korunovaci Rudolfa II. na českého krále, druhá při korunovaci na Císaře Římského. Český král se tváří vážně, nikoliv zasmušile: ani stopa po nějaké melancholii. Naproti tomu císařova fyziognomie je silně zruzněná a Jeho Milosti Císařské je *koruna příliš velká*.

Koruna mluví: Objímám Tvou hlavu, abys hořel a zářil. Co jiného je den, než pomalá smrt země, než náhlý požár Noci? Přijímám do sebe klenoty Tvé krve: zaskočení žarem, bratrství vyslanci povstávají z trůnů, aby Tě pozdravili. Nyní budeš z centra své bytosti řídit pohyby těchto hvězd, abys navykl *pádu*: bude to trvat nekonečně dlouho, ale co jiného je čas, než metabolismus Věčnosti, již odedávna kručí v bříše?

Císař je dvoudomý jako jeho nejoblíbenější deviza: ADSIT. Někteří ji vykládají jako: *Auxiliante Deo Sum Inimicis Terror*. „Pomocí Boží jsem nepřítelům pro strach“, jiní jako: *A Domino Salus In Tribulatione*. „Od Hospodina spása v strasti“. To obojí souhlasí, nicméně zaráží nás, že stejně akronyma ozdobilo i *sluneční sloup*, postavený na *zlaté hoře*, opatřené nápisem: SICVT QUOD SVPERIVS, jemuž slouží za protějšek *měsíční sloup*, tyčící se na skále s nápisem: SICVT QUOD SVPERIVS, která vystupuje z *moře*. To co je nahoře, je jako to, co je dole a naopak. Tyto výjevy můžeme vidět na rytině, kterou dal vyřít podle svého návrhu alchymista a proslulý theosof Heinrich Khunrath námět je, jak lze snadno dokázat, ryze alchymický a odpovídá doktríně pozdějšího Bratrstva Růže-Kříže².

Věren své metodě, namaloval Arcimboldo portrét Rudolfa II. jako *Vertumna*, boha zahrad a čtyř ročních období. Poskládal císařův obličej z květů, klasů a zralých plodů, jejichž výběr i rozmístění jsou podřízeny hermetické symbolice. Malířův přítel, učený

Sto let českého hermetismu

Milan Nakonečný

K české národní povaze patří smysl pro to, co bychom dnes nazvali rozšířené vědomí, tj. smysl pro transcendenci, patrně proto, že obyvatelům této země ve střední Evropě umožňoval odpoutávat se od tvrdé skutečnosti, do níž byly Čechy často uváděny. Rudolfínská doba „zlatého věku tajných věd“ nebyla jen věcí „zadumčivého císaře“; v době rozkvětu alchymie, bylo zde mnoho mužů usilujících o realizaci Velkého díla, inspirovaných vlastními hlubokými studii hermetických textů. Jmenujme za všechny alespoň Bavora ml. Rodovského z Hustiřan, který, tak jako řada jiných, nebyl jen pouhým suflérem. Velký český myslitel J. A. Komenský (Comenius) udržoval v rámci svých pansofických snah styky s předními rosekručníky své doby. A po celá staletí patřila Praha, tvořící magický trojúhelník evropských měst, také k zasíbenému místu kabbalistů. Knihovny mnoha starých šlechtických rodů i klášterů obsahovaly literární poklady „tajných věd“. Ačkoliv je v české povaze zakotven též hluboký smysl pro realitu, byla česká duše nadána i touhou po zdokonalování a v této výhni jí nebyla cizí ani ona výše zmíněná touha po transcendenci, spojená u mnohých především s faustovským komplexem vyššího poznání. Ale jako všude, z mnoha povolání bylo jen málo vyvolených.

Novodobý český hermetismus vznikl na konci 19. stol., v duchovní atmosféře ovládané pozitivismem a naturalismem a formoval se především v úzkém vztahu s hermetismem, resp. okkultismem francouzským, díky výraznému vlivu francouzského symbolismu na českou poezii té doby. Kromě toho se uplatňovaly tradiční české vazby na Paříž jako kulturní centrum a v neposlední řadě i expanzivní vliv Papusovy školy, která svým syntetismem, spojujícím hermetismus s theosofií, se směřy esoterického svobodného zednářství a s okkultismem všech směrů, zaujala nutně svou šíří zájem těch, kteří podobné snahy reprezentovali v tehdejších Čechách. Zaníceným hledačem pravdy byl zejména baron Adolf Leonardi z jihočeské Stráže nad Nežárkou (1856-1908), který díky svým širokým zájmům, ale i cestám a stykům byl široce orientován v tehdejších esoterických proudech. Do martinismu byl zasvěcen v Paříži přímo Papusem. V r. 1891 založil nejprve v Praze theosofickou lóži a v r. 1895 pak v Českých Budějovicích první českou martinistickou lóži, v dnes již zbořeném hotelu U modré hvězdy. Jejími členy byli, mimo jiné, významný český básník Julius Zeyer a nadšený šířitel

¹ Tato zpráva se nachází ve spisku „Notes on the State of Christendom.“

² Akronyma FRC lze číst jako *Fraternitas Rosae Crucis*, případně alchymisticky jako *Fraternitas Rosae Coeli*, Bratrstvo svažené rosy, jak se to připomíná už v sedmáctém století a znovu ná to upozorňuje Fulcanelli v *Tajemství katedrál*. Rytina, o níž je řeč, se nachází v Khunrathově hlavním díle *Arphithaeum Sapientie Aeternae* (Blahý list) z r. 1619. (Srv. vydání v Trignu „Alchymická tvář“.)

okkultismu, notář z nedalekého Lišova, Jan Řebík. Ožebračený baron Leonardi však brzy v bídě umírá. Po létech se majitelkou jeho zámku stala vynikající česká pěvkyně Emma Destinová, která převzala i jeho knihovnu. Když po čase byl i její majetek dán do dražby, byl pro potřeby aukce pořízen seznam děl této knihovny, která, mimo nejvzácnější staré tisky z oblasti tajných věd, obsahovala i nejužší sbírku středověké démonologické literatury. Středisko českého martinismu, který byl organizován vždy, mimo jiné, také jako úvod do studia hermetismu, se přesunulo do Prahy. Jan Řebík a další právník, opočenský advokát dr. Karel Pavel Draždák (1872-1921) a patrně i další, Josef Rudolf Adamíra (1877-1953) získávají na Pápušově pařížské Faculté des sciences hermétiques nejvyšší absolventské tituly a Draždák chartu k založení martinistické lóže v Praze. Podle tehdejších zvyklostí se martinisté nazývají Řád Vyšších Neznámých a pracují v úzkém spojení se svobodnými zednáři, zejména s organizacemi Memfis a Misraim. V pražské lóži vedené Draždákem se jejich prací, mimo jiné, zúčastňují kromě již uvedeného Adamíry, Emanuel Hauner (1875-1943) a Emanuel Lešetický z Lešehradu (1877-1955), oba literáti, především básníci, spojení s Moderní revuí, zaměřenou zejména na literární symbolismus. Hauner zde vydal dvě básnické sbírky pod pseudonymem Aurel Vlach. Martinistická lóže nese jméno U tří bílých lotosů. Avšak v r. 1910 vzniká v Praze další martinistická lóže, Slavia, v jejímž čele je Jan Maštalíř. Všichni tehdejší martinisté jsou současně svobodnými zednáři, později však čeští martinisté prosadí odluku od svobodného zednářství, které se, tehdy už v Československé republice, stále více a výrazněji orientuje na politickou činnost. Další martinistická lóže vzniká v období před 1. světovou válkou v moravském Přerově. Jejím zakladatelem je, v období před první světovou válkou vůbec největší reprezentant českého martinismu a také hermetismu a dalších esoterických nauk, jakož i neúnavný šířitel těchto nauk, Otakar Griese (1881-1932). Také Griese je v osobních stycích s Pápušem, získává na jeho pařížské škole titul doktora hermetismu a později i chartu k zakládání martinistických lóží. Do nižšího stupně martinismu byl zasvěcen českých martinistou, usedlým v Regensburgu, Bohdanem Krausem, do nejvyššího stupně pak Pápušem. Griese se stěhuje z Přerova do Prahy, aby byl blíže kulturnímu centru českých zemí, a uzavírá zde přátelství s Haunerem, s nímž rozvíjí velkolepý plán šíření „vznešených idejí okkultických“, především hermetismu. Griese, který byl současně theosof a iluminát, se zabýval celou širokou škálou hermetických věd, zejména však praktickou magií a hermetickou medicínou (mumiální hermetickou léčbou). Napsal řadu původních prací, z nichž lze, jako nejvýznamnější, uvést *Mumiální hermetickou léčbu* (1908), kterou jako třetí disertační práci na *Vysoké svobodné škole věd hermetických* v Paříži věnoval Pápušovi; *Problém očarování* (1909) a další. Griesův význam však spočívá především v tom, že byl neúnavným propagáto-



Adrian de Vries: Rudolf II.



Giuseppe Arcimboldo: Vertumnus

lateránský kanovník Gregorius Comanini, okomentoval obraz slovy: „Podobně jako učení Egyptaně věnoval nejméně služebník Arcimboldo své srdce i dílo Tvé ozdobě a pokryl Tvou božskou tvář závojem. Nezhřej nízkými! Když Bůh tvořil zemi, našel i On zalíbení ve věcech menšího tvaru, mnohem a mnohem menších než jsou ty, v nichž vysocí a mocní ukazovali svou velikost a podivuhodnou moc lidstvu.“ To není pouhá dedikace a krasořečnění. Je třeba sejmut pochlebnický závoj! Cožpak se věc nízká, nevzhledná, zdánlivě zavrženihodná, nestala úhelným kamenem stavby? Základem alchymické svatby? Cožpak se bůh Vertumnus nezjevoval té, která nade vše miluje své plody, v nejrůznějších podobách, aby ji přemluvil k lásce k sobě samému? Nebyl snad zprvu vojáčkem, potom zahradníkem a posléze stařenou, než se bohyni Pomoně ukázal ve své jasné, oslepující kráse jako sličný mladík? Pomona, která se do něho zamilovala, tím předešla svému znásilnění, takže došlo jen k bouřlivým projevům milostnosti a lásky. Zdá se, že stojíme před trojitou hádankou alchymického procesu. Voják symbolizuje boj dvou protikladných přirozeností, zahradník

pěstování alchymické rostliny či stromu a stařena dětskou hru a ženskou práci.

Opatrnost nás nabádá, abychom symboly Rudolfa II. uvažovali hned v několika významových rovinách. Na jednom z emblémů Octaviana Strady (syna dvorního antikváře, Jacopa Strady a bratra Rudolfovy milenkyně Kateřiny Stradové) ve sbírce *Symbola Romanorum Imperatorum Occidentis et Orientis*, vidíme vznášet se meč a štít v nadpřirozeně utvořeném kruhu obláček: před hrozivým výjevem stojí bojovný a k boji odhodlaný lev. Emblém provází lemma: TV NE CEDE MALIS, „Neustupuj zlu“. Tipotíův komentář právem mluví o tureckém nebezpečí: sbírka rytin spolu s komentáři vznikala někdy mezi roky 1595 až 1598, tedy v čase, kdy „turecký sultán Amurat III. příměří s císařem uzavřené svévolně protrhl“ (Jan Jesenský): nás však opět zarazí, že stejnou lemmu můžeme číst mezi kamennými emblemy jednoho z nejkrásnějších francouzských filosofických přibytků, jemuž věnoval svou studii Fulcanelli. Zde lemma Umělce nabádá, aby neustupoval před nehodami a omyly, nýbrž hledal a nacházel prostředky k „izolo-



vání metalického merkura, matky a žitelky metalického semene". Pokud alchymista vytrvá a nedá se odstrašit, jeho dílo bude korunováno úspěchem.^{3/} Podobně se dají interpretovat i další symboly v téže sbírce, především obdélníkový stůl, na kterém leží šest koulí uspořádaných do dvou řad, a nad nimi se volně vznášejí sedmá. Lemma hlásá: CONSENTIENTIBVS VOCIS. Tipotiúv výklad mluví o šesti kurfiřtských hlasech, ale také o tom, že „sedmý je vždy ničím nezaměnitelný otec dvojjednoty“, což odpovídá představě tří bílých a tří červených kovů, nad kterými má vládu jejich hlava a pravý král.^{4/}

Když se Rudolf II. sedmého října roku tisícioho pětistého sedmdesátého šestého kodrcal kočárem temnočernou nocí z Prahy do Řezna, zcela jistě myslil na nemocného otce, kterého jel navštívit: ten den probíhalo zatmění Měsíce. Jistě také pomyslel na divy nebeské mechaniky a možná i na to, že z Prahy učiní pupek světa vědy a umění. Cestou hlubokým lesem lidské duše slyšíme čas od času signály lesních rohů: udávají směr, nabádají nás, abychom brali jejich hlas vážně: jsou ozvěnou a zároveň předzvěstí trub Posledního soudu. V temném lese, kterému dali Řekové jméno Hylé, chaos, žije množství symbolických zvířat: jsou tu jelen, psi, zajíc, drak, lev, lvíce, havran... Odkdy vlastně Rudolf uvažuje o alchymii? Odkud ji zná? Co všechno zná? Definitivně se přistěhoval do Prahy roku 1583, v čase, kdy mu bylo jedenatřicet let. Na rozdíl od jiných panovníků byl sečtělý, znal německy, španělsky, latinsky a snad i velmi málo česky. Zabavoval se matematikou, přírodními vědami, především astronomií, alchymii a astrologií: podléhal silně magii a jevil zájem o kabalou. Tyto záliby i vážně míněné snahy odváděly Rudolfa od záležitostí dvora. Marně. Stále se cítil „být obtěžován a vyrušován“ vnějším světem, ve kterém rád pobýval. Snažil se být tolerantní a bezustání usiloval o udržení rovnováhy mezi opozičními silami, aby byl zachován klid a mír tam, kde žil, v Praze, kterou si z vlastní vůle vyvolil za místo svého pozemského bytování. Rudolfinská společnost vědců a umělců, kterou kolem sebe soustředil, byla by v každé jiné zemi té doby považována za cizí, nepohodlné těleso. V Praze, magické centrále toho, čemu dnes znovu dáváme jméno Střední Evropa, byla čímsi zákonitě vzniklým. Byla *perlou* v útrobách perlorodky. Svobodomyšlnost, mezi učenci tehdy v Praze běžná, dovozovala vyslovovat myšlenky nejen hermetické, ale přímo heretické. Ne náhodou právě v Praze vydává Giordano Bruno své slavné téze proti zneužívání Aristotelových a Ptolemaiových omylů církví. Tento přestrojený *Kathar*, upálený roku 1600 v Římě, našel v Praze nejen přechodný útulek, ale i sobě nakloněnou společnost.

„Je známé“, píše surrealistický teoretik Philippe Audoin, „že jakmile byl Flamel vydáván za mrtvého, Adepti Vznesené Vědy hledali útočiště ve velkém předsálí Notre-Dame. Později všichni, jež přitahoval rozmar císaře Rudolfa, znali obrazy, které dal pařížský spisovatel vytesat na kostnici Neviňátek. Tajně se razilo alchymické zlato v Praze i Paříži, jako by to byly dva pevné póly intrasitivního vesmíru, ukrytého pod oficiálním světem kolfsajících panovnických rodů a náboženských krveprolití.“^{5/}

Podle zpráv současných pracovalo v císařských laboratořích na dvě stovky alchymistů; učenci i umělci lámali klíče od nedobytné tvrze, v níž se skrývá výsadní bod, odkud by bylo vše zřejmé a jasné. V eseji z roku 1814 píše Laplace s jistým, zdrženlivým nadšením: „Intelligence, která by v daném okamžiku znala všechny síly, jimiž je příroda oživována a vzájemné postavení bytostí, které jí skládají, kdyby tedy byla dosti rozsáhlá, aby uměla tyto poznatky analyzovat, objala by v *témže* vzorci pohyby největších těles vesmíru i pohyby nejmenšího atomu; nic by pro ni nebylo nejistého a budoucnost i minulost by byly před jejíma očima jako na dlaní.“ „To, co předpokládá Simon Laplace, se podobá současným názorům: „Každá historie by měla popisovat nejenom samotný prostorčas, ale zároveň i všechno, co je v něm obsaženo, včetně tak složitých organismů, jako jsou lidské bytosti, které mohou vývoj vesmíru sledovat“, s tím podstatným dodatkem, že v bodu Alef, jak jej nazývá Borges, by přesto zůstával jediný „nezávislý“ pozorovatel. Bod Alef hledala i rudolfinská společnost. Zmiňovali se o něm Bratři Růže-Kříže, zkoušel jej najít i učený matematik, magik, filosof a alchymista John Dee. Už ve spisu věnovaném Rudolfovi otci Maximilianovi II. se pokouší vytvořit svou hieroglyfickou monadu z hledisek kabaly, magie i matematiky a analogicky ji srovnává s kabalistickým jodem. „Ó třikrát, čtyřikrát jsou blažení ti, kdo mohou tohoto bodu *trojnosti* dosáhnout a odvrhnout do temnot nadbytečný princip čtvernosti! Takovým způsobem jsme dospěli k *bělostnému šatu*, který se třpytl jako *sníh*.“ Znovu jsme v alchymii: Dee vykládá dosažení prvního stupně dokonalosti Velkého Magisteria, totiž *Kamenu na bílo*, který transmutoje obecné kovy ve stříbro. Už jenom krok - a jsme v bodu Alef: dosáhneme *Nebeského Rubínu*, který obecné kovy transmutoje ve zlato a je podmínkou pro nalezení univerzální rovnice, platné pro oba světy, malý i velký.

Císař přijal Johna Deea a Edwarda Kelleye s neskrývanou nedůvěrou. Měl o dvojici Angličanů své mínění, které podporovaly nejrůznější zpravodajské informace. Hlavně

rem hermetismu, v této činnosti posléze zanechal celé své jmění a byl nakonec nucen se odmlčet a žít v hrdém odloučení od veškeré té činnosti, kterou vykonával s největšími osobními obětmi a s bytostným zanicením. Griese k nám uváděl především hermetické klasiky a to opět za velkých osobních finančních obětí, za nichž také začal r. 1905 vydávat časopis *Isis* (který byl současně tiskovým orgánem českých martinistů). Vycházel nepravidelně do r. 1923 (5. ročník), kdy byl Griese nucen z finančních důvodů své činnosti zanechat. Kromě toho vydával časopis *Lucifer*, později přejmenovaný na *Zasvěcení* (1913-1914), „sborník pro filosofii, mystiku a okkultismus“ *Pentagram* (1919-1920) a učební texty (výňatky z Kiesewetterových dějin okkultismu, Jolivet-Castelotovy alchymie a další) v rámci své přerovské Svobodné školy věd hermetických, která se - později i v Praze - pokoušela o šíření hermetismu prostřednictvím textů. Mezi ně patřily i Papusovy *Základy praktické magie*, dvě vydání, bohužel zkráceného díla Eliphase Léviho *Dogma a rituál vysoké magie*. S. de Guaity *Klíč k černé magii* (vyšla jen první část, zahrnující asi dvě třetiny celého díla, zbytek byl vydán později společností Universalis), Mavéricovo *Hermetické lékařství rostlinné* a řada dalších, mezi nimi i spisy o józe, vlastní *Kosmoskop*, tehdy velmi oceňované *Světlo Egypta* od Burgoynea a řada dalších. V přerovském exilu založil Griese též Bratrstvo bílé lóže, které se snažilo prostřednictvím *Zasvěcovacího materiálu* B.B.L. šířit zájem o morálně založenou sebevýchovu a samaritánsky založenou hermetickou medicínu jako druh alternativní léčby.

První martinistický časopis, který byl spojen též s činností neognostické církve jako české odbočky francouzských neognostiků, začal však vycházet v Praze již r. 1897 a nesl název *Sborník pro filosofii, mystiku a okkultismus*. Mezi jeho redaktory vynikl zejména J. R. Adamíra, mezi přispěvateli E. Hauner, v jehož pražském bytě na Vinohradech byla také redakce tohoto, na svou dobu a na své možnosti, dobrého časopisu, který bohužel po několika letech zanikl. Dalším byl časopis *Nové rozhledy* (navazující na čas. Proč žijeme?), který jako „revue pro souborné studium věd okkultních“ a jako „orgán Neodvislé skupiny přátel filosofie a vědy“ vycházel od r. 1910 do r. 1914 v Praze. Jeho vydavatelem byl A. May. Titulní list nesl emblém martinistického řádu a list byl obsahově orientován opět především na francouzský hermetismus, což prozrazovaly již četné překlady z Papuse a dalších představitelů jeho školy.

První světová válka znamenala přerování činnosti, která byla, jak již bylo uvedeno, orientována především na hermetismus francouzský a zejména na jeho martinistické jádro. V rukopisech, které už pak nikdy nevyšly tiskem, zůstaly překlady P. Sédira, E. Léviho, Papuse a dokonce i stěžejní celý spis L.C. de Saint-Martina *Tableau naturel des rapports qui existent entre Dieu, l'Homme et l'Univers* (podle pařížského vydání z r. 1900 jej přeložila tehdy známá česká publicistka Pavla Moudrá).

První etapa vývoje novodobého českého hermetismu, která začala r. 1895, kdy byla založe-

^{3/} Viz Fulcanelli: *Les Demeures Philosophales*, díl 2., str. 116 (vydání Jean-Jacques Pauvert, Paříž, 1963).

^{4/} Hieroglyphia, str. 23, vyobrazení H.XXXII G. „Calculi in abaco sex-septimus enim patet duntaxat obligeret, nemerentem subsistere concordiam suffraganum espritum“.

^{5/} Citace z katalogu k výstavě *Principi slasti*; vyšlo pod názvem *Fontána štěstí* (text překlady je mírně upravený, protože „Jigury“ Flamelovy byly vytesány do kamene).

na první česká martinistická lóže, a trvala až do vypuknutí 1. svět. války, je bohatě dokumentována korespondencí mezi českými martinisty a pařížským centrem Vyšších neznámých. Tato dokumentace je uložena v Lyonském archivu Papuse.

Vývoj po 1. svět. válce je poznamenán dozníváním činnosti O. Grieseho, jehož jmění se již téměř rozplynulo, a hledáním nových spojení. U Grieseho je to navázání styků se společností *Eulis*. Pařížské centrum doznalo řadu otřesů, Papus v r. 1916 předčasně umírá, Sédír (Y. Leloup), druhé velké světlo francouzského hermetismu - nepočítáme-li již v r. 1897 předčasně zesnulého S. de Guaitu - se stává křesťanským mystikem (českým hermetikům z počátku našeho století byl znám jako praktikující magik a r. 1921 vydal Griese překlad jeho spisku *Magická zrcadla*). Do Čech proniká, vedle již zmíněné *Eulidy*, *Ordo Templis Orienti* a jeho různé odnože reprezentované „adonistickými“ a podobnými lóžemi, později i lipská „rosekruciánská“ *Pansophia* - *Pansofii* hermetického bratrstva *Růže a Kříže* se k nám r. 1926 pokusil bezúspěšně zavést Antonín Bayer. *Fraternitas Saturni*, zmíněný *Ordo Templis Orienti* a dalších německé spolků působí u nás jen prostřednictvím svých „zasvěcovacích dopisů“ a na ty jedince, kteří nikdy nevytvořili příslušnou organizační odnož. Stejně zůstal omezen vliv Aleistra Crowleyho, který byl v písemném styku s jedním českým zájemcem o jeho dílo. Vynikající český hermetik Tabris (vl. jm. již zmíněný A. May), autor na svou dobu velmi dobrého díla *Okkultismus* (1910) padl kdesi v Hallči, u E. Haunera se již připravuje vnitřní konverze ke katolicismu. Gustav Meyrink (1868-1932) spiritus agens českého okkultistického hnutí na přelomu tohoto a minulého století a člen pražské theosofické lóže již léta žije v Bavorsku. Tento skvělý spisovatel a okkultista mnohostranného zaměření, jemuž se v Praze dostalo nejvzácnějšího zasvěcení a jenž si zde odbyl svou etapu praktické evokační magie, tvrdil, že Prahu založil řád Sad-bayů (Asijských bratří), jehož byl sám členem a že jméno tohoto města je odvozeno od slova „práh“, vyjadřujícího v této souvislosti práh mezi viditelným a neviditelným světem. Také proto je Praha „magickým městem“, že zde, podle této tradice, v níž Meyrink pevně věřil a kterou konec konců i vyjádřil zejména ve svém románě *Golem*, existuje několik míst, v nichž lze v určité době vstoupit do astrálu minulosti. Jedním z nich je „Dům u poslední lucerny“ („U poslední lucerny“ se jmenovala také Meyrinkova vilka u Starnberského jezera, kde dožil svůj pohnutý život). Spojení s francouzskými hermetiky, téměř až do poloviny dvacátých let, kdy se vrátil do Prahy, udržoval v Paříži usedlý Čech a martinista Odon Kopp (1870-1958), štedrý mecenáš řady českých literátů při jejich učňovských pobytech v Paříži.

Začátkem dvacátých let se snaží, již značně zchudlý Griese, který se mezitím vrátil do Prahy, kde měl na Žižkově Ústřední nakladatelství okkultních děl, a s nakladatelem z Letné J. Zmatlíkem obnovit svůj ediční program, ale daří se mu pouze vydat velmi cenný spis P. Piobba *Formulář vysoké magie*, který přeložil spolu s K.

se mu nelíbil John Dee, proslulý černokněžník, se stále připravenými věštebnými kameny, z nichž ten nejznámější dostal od samotného anděla Uriela (díky za dráždivé obrazy, Gustave Meyrinku!). Pokud šlo o Kelleye, toho povolal ke dvoru a dvakrát povýšil; jednou do šlechtického stavu, podruhé na vrchol věže, kam ho dal uvěznit. Po společenském pádu následoval dvojnásobný pád při pokusu o útěk, z nichž druhý Kelley nepřežil.

Proč se však Jeho Milost Císařská bojí doktora Deea? Odpusťte, ale ona se ho bojí tak, jako se pes strachuje zlého člověka a vrčí na něj! To srovnání Vás nijak nesnižuje: věc, kterou obyčejný pes předčí člověka, může korunovat i císaře! Schopnost rozpoznat zlého ještě dřív, než on sám se rozhodne dát se poznat, je nedocenitelná! Běda těm, kteří postrádají této přednosti psů! Je ovšem otázkou, zda Dee, podle jména *Dobry*, byl opravdu zlou osobou. Jeho teorie o mikrokosmu a makrokosmu i o hieroglyfické monádě císaře zaujaly. Ale co s tím, když tvar monády není původní? Cožpak už neozdobila bránu, vedoucí do alchymické tvrže, na rytině hermetického filosofa a theosofa Heinricha Khunratha? A nesešli se ti dva už kdysi předtím v Německu a nemluvili spolu?

Praha je předurčena za místo iniciujících setkání; Rudolf II. je magnetem, který všechno přitahuje; v Praze se setkávají nejruznější mužové, důležití pro rozvoj hermetismu. Od nich se pak odvíjejí nitky až do dnešních dnů.

Císař svou roli zná, ale zdá se mu nízká a nepostačující. Nazývají ho německým Hermem Trismegistem, ale hádanku nerozřešil; nevybloudil z labyrintu, *nedošel podzimu své práce*, nebo ano? Tak jako hora stupňuje stromem svou výšku, snažil se aureolou slávy pozdvihnout hlavu ke Koruně. Čeho se člověk může zmocnit, toho se zmocní, jenom času mezi tím ubývá - a síl. Ale sílu, která sleduje *svůj* cíl, nic nezadržuje: všechno, co hledáme, je tady - a jsme to jenom my, kdo se odtud stále snaží odejít. Všeho se člověk může zmocnit, jedině vědění ne, to se nedá získat ani mocí ani koupí. *Nic moc, ni poklady, umění jenom žezlo věčně trvá.*

Jako by nebylo nic důležitějšího, než otisknout své stopy do pravé *povahy* světa tak výrazně a nesmazatelně, aby se v nich člověk mohl poznat, až tu znovu bude. Celá podstata Umění spočívá jedině v tom! Ale je třeba být pozorný. Napoleon, který by se poznal pouze v Césarovi, poznal by se nedokonale, protože už mezitím byl Francisem Baconem a měl by tedy vědět, jak chutná moc. Ne, nemůže být mír ve světě, není-li v lidských srdcích.

Císař dává zřídít v Praze a v Brandýse terasovité zahrady, skleníky a teplá zákoutí pro rostliny z dalekých krajů. Obklopuje se nádhernými exempláři dravců, orlů, sokolů, lvů a exotických zvířat. Uzavírá přátelství s plachým berberským lvem, který má s císařem stejný horoskop. Tycho de Brahe předpovídá, že zemfou záhy po sobě. Všichni jsme smrtelní. Tak rychle, soustředíme do jednoho místa celý svět! Rozhodně tu nesmí chybět ženská krása! Především donna Kateřina Stradová, se kterou má císař šest levobočků, jimž povoluje přídomek *de Austria*. Ale živá krása je pomíjivá. Sem s exponáty, jejichž vzhled zůstává stále stejně krásný! Kabinet kuriozit se plní preparovanými zvířaty, hady a ještěry v lihu, rostlinstvem z celého světa v herbářích, je tu roh bájného jednorožce i erbovní tvor alchymistů - salamandra, drahé kameny v surovém stavu i vybroušené do třpytivých faset; skvostná obrazárna září nahotou ženských těl, dvorní laboratoř je v pohotovosti, připravena kdykoliv objevit elixír mládí a relativní nesmrtelnosti. Dočetli jsme se, že naši předkové se dožívali ještě po pádu šesti set let, a což teprve před nimi! Vězeň tří papežů, Roger Bacon, už před víc než třemi sty lety referoval o někdejších zlatém věku a mluvil o vynálezech, které znal. Tehdy prý lidé létali vzduchem na zvláštních přístrojích, plavili se po moři v lodích bez veslařů a jezdili po zemi s vozy bez zápfahu. Dokázali si sdělovat myšlenky i obrazy z jednoho konce světa na druhý a ten svět se pomalu vrací. ^{6/} Cožpak *Fama Fraternitatis* a další spisky tajemného bratrstva *Růže-Kříže* neříkají totéž? Vychloubají se, že mohou znát všechno, co se děje kdekoli na světě, aniž by cestovali; nepodléhají hladu, žízní, stáří, nemocem a mohou žít ve všech dobách, jako by tu byli od počátku světa, nebo mohli žít do jeho konce. ^{7/} Titánská předzvěst doléhá k evropským dvorům a trůny se, zatím neznatelně, zachvívají. Našeptávači nezahálejí. Francis Bacon nabádá anglického krále Jakuba, aby dal „zřídít rozsáhlý kabinet, v němž by bylo všechno, co lidská ruka kdy vzácného zhotovila, ať už svou vynikající dovedností, ať už pomocí nějakého nástroje, a to nehledě na materiál, tvar či možnost pohybu. Dále všechno to, co příroda stvořila z věcí, co chce žít a dá se uchovat, to všechno má být připojeno. Za čtvrté taková laboratoř, která by byla vybavena stroji, nástroji, tavícími pecemi, vhodnými nádobami tak, aby to byl palác vskutku důstojný svého účelu - hledání Kamene mudrců. Takto, když Vaše Excelence přidá k jemnosti svého ducha a k velikosti své moci ještě hloubku vědění, budete opravdu Hermem Trismegistem, a tehdy, až všechny ostatní zázraky a divy ustanou, a to proto, že jste objevil jejich přirozené příčiny, budete sám zanechán před zázrakem a divem jediným, jímž je svět.“

Bacon doporučuje králi zřídít rozsáhlou knihovnu, botanickou a zoologickou zahradu,

^{6/} Viz *Epistola de Secretis operibus Artis et Naturae et relictis Magicis*. (Český kompletní překlad je v knize FIR reaktM, Trigon, 1990)

^{7/} *Obšléno ve spise Instruction à la France sur vérité de l'Histoire des Frères de la R.C.*, Paris 1623.

včetně velkých akvárií, aby tak „na malé rozloze vznikl model univerzální přírody“. Ta snaha vnuknout vládcům tytéž myšlenky, nechat je zřizovat a zajišťovat podmínky pro vědecký výzkum, je vědcům u dvorů společná. Je třeba připravit všechno pro nový Zlatý věk! Ještě před nedávnem mohl Paul Valéry oprávněně napsat, že lidský duch je nesmyslný tím, co hledá, veliký tím, co nachází. Perspektiva se od těch časů změnila, dnes bychom rčení mohli začít obracet. Když Valéry prorokuje, že jsme zoologický druh, který se snaží sám ze sebe vyvolat změnu své existenční říše, zdaleka netuší, jaké následky to ve světě vyvolá. Po staletí jsou zavrhovány, dokazovány a znovu zamítány tytéž myšlenky a stejné cíle. My, Evropané, se už nějaký čas odvažujeme nahlas uvažovat

o tom, že to možná nejsme my, kdo má své cíle, ale že jakási síla, nám bližší nežná má, využívá našeho vědomí a naši ojedinělé schopnosti realizovat dějiny ve stře fyzické skutečnosti, k svým, nám nepochopitelným cílům. Odedávna se pokoušejí magické centrály navázat styk s neviditelnými silami kosmu: mystika podniká nadšené pokusy o dosažení bodu Alef; experimentální věda, neméně nadšená, realizuje tendenci hláсанou Francisem Baconem: Lépe je přírodu rozpitvat jak to učinila škola Demokritova, která vnikla do přírody víc než o ostatní školy, než ji rozložit v abstrakce. Výsledek vidíme všude kolem. Dva hlavní proudy zdají se působit viditelný pohyb „dějin“: první prohlubuje vzestupný trend humanizace světa a míří k odstranění sociálních rozdílů mezi lidmi, druhý se tomuto úsilí neustále všemožně brání. Nicméně hlubinná vzpoura pracuje proti nastolení jakéhokoliv trvalejšího vzoru jednou skupinou na úkor všech ostatních. A protože je svět v každém okamžiku svého trvání vrstven v lidstvu vertikálně, je vzpoura pokaždé násilným pokusem o jeho vertikální proniknutí. Tady platí pravidlo: čím vzdělanější protivník, tím krutější osud systémů, které se přežívají. Co ovšem neviditelné dějiny světa? Vždyť to, o čem mluvíme, jsou jen pestré hadříky, oklamávající davy: tento svět je pouze nicotnou chvilkou v historii Světla.

Historikové nepřestávají mít s Rudolfem II. své typické potíže. Císař, přes známky jisté velikosti, se jejich metru vymyká. Namísto politických pletich se zabývá podivnostmi. Konstruuje hodinové stroje, tká a zlatníci. Jako naschvál postihují císaře záchvaty těžké melancholie právě ve chvíli, kdy by mohl zdárně projeviti své státnické schopnosti při řešení nepřijemných dvorských-rodinných záležitostí. Někdy se zdá, že předvádět nemohoucnost, případně přetvářkou klamat dvořany patří k základnímu arzenálu jeho fint. Uzavírá se v komnatách a nikdo neví, co se tam děje. Snad mu ze záchvatů zhnusení pomáhají povstat díla Tizianova, Leonarda da Vinciho, Tintorettova, Dürerova, Holbeinova, Corregiova, Breughelova, Cranachova či Rafaelova. Různé samice dvorních malířů, ty s očima Madon, mají gesta Sybil. Kdyby tak dokázal transformovat oheň ve Světlo! Zneklidňující díla malířů, sochařů a architektů vytvářejí zdání harmonie nepřestavující vyvažovanost přírodních protikladů: teprve baroku se podaří uvolnit dynamický klid a pracující nehnutost, napětí svírané a drocené sebou samým, aby se ničím nezadržovaná energie vyřítla k nebi v křivkách tím zoufaleji nadšených, čím více se člověku nedaří spojit se s Bohem.

Kdykoliv se císař cítí ohrožen na trůně, kdykoliv dochází ke konfliktním situacím, pokaždé s vážnou tváří prohlašuje, že právě pomýšlí na sňatek. Ještě na smrtelné posteli vyhrožuje, že se ožení! Umírá svobodný, jak si to jistě vždycky přál. Pro českou historii je Rudolfova vláda nežádoucím dobrem, okamžikem v dějinách, kdy je možné vykřikovat nahlas i to, o čem bylo třeba před krátkým časem ustrašeně mlčet. Dobou, kdy tlak povoluje a opozice může spustit křik, aby prosadila své zájmy: tím proti sobě obrátí v budoucnosti síly, které jí zcela potlačí. Pro české písemnictví je doba vlády Rudolfa II. zlatou dobou české literatury. Ovšem Rudolf sám s tím nemá pranic společného. Nebo snad ano? Kdo to může vědět, když minulost je pokaždé jinak a budoucnost „už také není to, co kdysi bývala!“ Jako pokaždé, zrcadlo ulovený obraz stranově obrací. Rozporuplné dění se proměňuje v dění: je tím, co o něm říkáme. Ponomý proud vyplavuje jenom zřídka kdy něco na povrch. Činnost praktických filosofů, jakými byli Agrippa z Nettesheimu nebo Paracelsus, vyjevují Evropě drobtý starověkého vědění. Roku 1510 zakládá Agrippa tajnou společnost v Paříži; Paracelsus



Arcimboldo: Rudolf II. při korunovaci na českého krále

Tučkem (vydání není datováno) a v němž opravil řadu chyb ve vydání, které předtím pořídila pražská Vitrografie. Nakladatel B. Janda v Praze (na Václavském nám.) vydává péčí E. Haunera a M. Maixnera řadu významných spisů, mezi jinými de Guaitův *Chrám Satanův* (1921) a v témže roce zkrácené vydání spisu *Na prahu tajemství* téhož autora, Jamblichův spis *O mystériích egyptských* (1922), du Potetovu *Odhalenou magii* (1923), Haunerův *Slovníček spiritualistický* (2. vyd. 1923) a řadu dalších spisů, mezi nimi *Sefer Raziel Hamalach* (Kniha anděla Razielův čili praktickou teurgii a mystiku kabbalistickou - 1923). Na scénu vstupuje nová postava, právník dr. Oldřich Eliáš (1895-1941 v Osvětimi): publikuje řadu článků v různých časopisech a uvádí se spiskem *Mrtví se mstí* a podtitulem: *Na okraj tragické smrti objevitele hrobky Tutankhamonovy* (1923). V témže roce vydává v Jandově nakladatelství Sfinx monografii *Magie a demonologie ve staré Babylonii* (1923). Zde též publikoval vynikající monografii *Golem: historická studie na podkladě okultním* (1924). Eliáš, velmi sčertý v okultistické literatuře všeho druhu, sběratel magických formulí, praktikující spiritista, ale také rotaryán, byl především kabbalista znalý hebrejštiny. Později se stal jedním z předních činovníků společnosti českých hermetiků Universalie a v její edici pro potřeby výuky napsal dosti originálně kabbalisticky pojatou knihu o magii (*Úvod do magie* 1935). Griese nakonec Zmatlíka přiměl k vydávání *Okultní a spiritualistické revue*, ale již po několika číslech převzal redakci tohoto časopisu známý pražský mystik Karel Weinfurter, velký nepřítel Grieseho, který se ho i po jeho smrti nestyděl ostouzet z čemé magie a z černomagických útoků na sebe. Revui redigoval nejprve krátce básník Jiří Karásek ze Lvovic, třetí ročník Emanuel Lešetický z Lešetradu a poslední ročník opět Jiří Karásek ze Lvovic. V r. 1924 revue zanikla. Začátkem dvacátých let vydává pražský nakladatel O. Pyševjč ve dvou svazcích opět Papusovy *Základy praktické magie* (poprvé je vydal v jednom svazku O. Griese již v r. 1905) a později i Eliphase Léviho *Veliké tajemství čili odhalený okultismus* (1922). Patrně již v r. 1920 vzniká v Praze Volné sdružení pracovníků okultních, které vede nejprve ing. Karel Mach a po něm Petr Kohout, vystupující později pod jménem Pierre de Lasenic. V téže době vzniká, nejprve jako soukromý studijní kroužek, česká hermetická společnost Universalie, která se od r. 1927 stává volným sdružením a od května 1930 veřejnou organizací, sdružující zájemce o hermetismus. Vydává nejprve nepravidelný bulletin zvaný *Herold* a od r. 1934 časopis *Logos* (jeho vydávání skončilo 7. ročníkem v dubnu 1940 na zásah nacistických okupantů). V čele Universalie byl nejprve Josef Štěpán Kmínek, později, nám již známý Jan Řebík a posléze dr. Jan Kefer (1906-1941 v koncentračním táboře ve Flossenbürgu), který byl vynikajícím, agilním činovníkem této společnosti již jako student filosofie. Kefer, který byl knihovníkem pražského Národního muzea byl neúnavným organizátorem, překladatelem, spisovatelem vlastních originálních prací, předna-

šečem. Stačil být ještě politickým publicistou a hudebním skladatelem. Pokračoval v osvětové a organizační činnosti Grieseově. Z jeho podnětu vznikla při Universalii Svobodná škola hermetických věd, která konala veřejné přednášky a v níž nejčastěji, často i za jiné, přednášel právě Kefer na nejrůznější témata a fakticky o všech odvětvích hermetismu, s velkou erudicí, vždy z paměti. Jeho doménou byla theurgie pojatá jako vytváření pozitivních astrálních egrogorů, jejichž smyslem bylo ovlivnit pozitivně vývoj duchovního života lidstva. Uvedme také nedokončenou, velkoryse encyklopedicky pojatou *Syntetickou magii* (vycházela od r. 1935 v sešitech a byla na počátku okupace zastavena; představuje jen relativně ukončené dílo, jen asi třetinu plánovaného rozsahu): obsahuje teoretické základy magie, její filosofii, její mytologické základy ve světových kulturách, historii jejích společností a její základní fenomenologii. Celá část praktická, původně plánovaná, nevyšla a, jak bylo zjištěno, nebyla ani napsána. Ve světové literatuře zcela ojedinělým dílem je Keferova *Theurgie magické evokace* (1937 jako lóžový tisk), Jeho *Praktická astrologie* (1939), kterou psal spolu se svou manželkou Dagmarou, patří k nejlepším astrologickým příručkám v české literatuře. V r. 1940 začal vydávat opět v sešitech *Encyklopedii zapomenutého vědění a Astrologickou diagnostiku*, ale vyšlo jen několik sešitů. V červnu r. 1941 byl dr. Kefer zatčen gestapem a již koncem téhož roku zemřel po krutém ztýrání v nacistickém koncentračním táboře. Kefer, který v mnoha směrech navazoval na dílo Eliphase Léviho, uvedl k nám také hlavní spisy svého mistra: *Dějiny magie* (vyšla jen první část, asi polovina celého díla - 1934), *Kniha zasvěcení, Věda duchů* (obě knihy 1936), *Klíč k velkým tajemstvím* (1937). Kromě toho přeložil první dvě knihy *Okultní filosofie nebo-li magie* H. Cornelia Agrippy z Nettessheimu (třetí kniha, přeložená téměř celá, zůstala v rukopise). Keferovy cenné přednášky byly stenografovány (bohužel až od r. 1938) a zachovaly se v pozdějším přepisu. Kefer redigoval též zmíněný časopis *Logos*, který důsledně sledoval universalistickou ideu a propůjčoval své stránky všem, kdož usilovali o „studium esoterismu všech kultur“.

Pražská Universalia ustavila prostřednictvím Petra Kohouta-Lasenica, který odjel v polovině dvacátých let do Francie, svou pařížskou pobočku, jejímž tajemníkem byl polský exulant W. Klimowicz. Odtud byl podniknut také velkolepý a odvážný čin, vydávání kartičkové *Encyklopedie okultismu, filosofie a mythologie*. Toto vynikající dílo, bohužel opět nedokončené, vycházelo v Praze od r. 1933 (resp. od r. 1932) za pomoci francouzské větve Universalie. Vydávání redigoval dr. Kefer, který také sám psal většinu hesel. V redakčním kruhu byl další autor četných hesel P. Kohout - Lasenic, který některá hesla posílal z Paříže. Universalia rozvíjela též bohatou a významnou činnost ediční: vydávala jednak řadu „klasiků“ (výše uvedené spisy E. Léviho a dále kritické vydání *Šalomounových klíčků*, grimoáru *Černý drak*, Paracelsovy *Základy magie (Archidoxa magica)* a *Okultní filosofie*, a již zmíněné první dva svaz-

tituluje sebe sama *Monarcha secretorum*.^{8/} Roger Bacon zná dalekohled, projekční přístroje podivuhodné konstrukce, třaskaviny neobyčejné brisance. Když v patnáctém století proslulý opat Trithemius prohlašuje, že dokáže své myšlenky sdělovat na vzdálenost větší než sto mil, a to beze slov, písma nebo obrazů, můžeme mít pochybnosti; když ale syn správce klenotnice Rudolfa II., Octavian Strada mladší, oznámí své pokusy s magnetickou jehlicí, pomocí níž může podávat zprávy na velké vzdálenosti, jistě zpozorníme: jehlice ukazovala na ciferníku jednotlivá písmena...^{9/} To všechno císař ví. Umí číst a má své agenty. Dvorní alchymista Michael Sendzivoj vydává *Dvanáct traktátů o Kamenu mudrců*, v nichž tvrdí, že „člověk, stvořen jsa ze země, živ je z větru, neboť ve vzduchu se skrývá pokrm života“. Na jiném místě mluví o jemném ohni, který je ve vzduchu i ve všech rostoucích věcech. Ví, že kovy představují zvláštní formu hmoty, v níž se „neviditelná semena pohybují volně a nepřetržitě sem a tam, takže pronikají zdánlivě celistvou věc“. To všechno zní povědomě dnešním uším. Kolem Rudolfa se množí mužové vážných tváří a zdánlivě fantastických myšlenek. Praha se stává místem, kde si dávají dostaveníčko všichni, kteří něco znamenali, nebo budou znamenat na úrodném poli hermetické filosofie. A nejsou to jen vědci, také umělci. Mnozí z nich se pokoušejí navázat spojení s Bratrstvem Růže a Kříže. Někteří z nich se snad členy bratrstva stali. Císařův tělesný lékař Michael Maier o tajemných bratřích napsal: „Mnoho jejich prací je člověku skryto, jmenovitě ty, které by prospěly lékařskému umění. Jisté, že nám chybí pokusy a výzkumy, neboť naše smysly nemohou dostatečně odhalit nitro Bytosti či jejích vlastností. Proto jsme povinováni vřelými díky Bratřím Růže a Kříže, těmto *indicatoribus scientiae naturalis*, kteří se snaží vyplnit tuto značnou mezeru.“^{10/} Za času Rudolfa II. se ve dvorních laboratořích zpívaly kánony na alchymistické texty tohoto podivného muže, který si zajel do Anglie za Robertem Fluddem, aby dostal oprávnění ke svému působení, které bychom směle mohli nazvat iniciací.

Když císař přizval ke dvoru nejzralejšího rytce ze známé nakladatelské rodiny de Brayů, Theodora de Bry, nebylo ještě jasné, že se tento muž zaslouží - až po císařově smrti - o vydávání a ilustrování nejkrásnějších knih, jaké kdy byly věnovány hermetické filosofii a alchymii. V Praze se Theodor de Bry seznámil s Michaelem Maierem a jejich setkání připravilo do budoucna plodnou spolupráci při vydávání hermetické literatury. Když se po císařově smrti oba přestěhovali do Německa, vydal Theodor de Bry několik Maierových spisů, především však knihu *Atalanta fugiens* s překrásnými rytinami Theodorova zetě Mathea Meriana, která se stala nejkrásnějším dílem manýristické knižní grafiky. Ve stejném nakladatelství vyšlo i veledílo hermetické filosofie, spis Roberta Fludda *Utrisque Cosmi Maioris scilicet et minoris Metaphysica, Physica, atque Technica Historia*, s množstvím nádherných Merianových rytin. Do rodiny de Bryů se přičlenil další významný nakladatel hermetické literatury, William Fitzer, který vydával díla Samuela Nortona, Davida Beutherse a též Roberta Fludda. V *de Bryově* nakladatelství na nějaký čas zakotvil i český rytec Václav Hollar. Evropa sklízela, co rudolfinská Praha zasela. Zdeptaná, vykradená, pošpiněná, odstrčená kamsi na okraj dění, Praha přese vše nepřestala být magickou centrálou. Tato *srdeční vada Evropy* svým kolísavým tepem oživovala podivnou galerii osobností, které se v ní narodily, nebo v ní nějaký čas žily, ať už to byl alchymista Richthausen, mnich Jan Václav Seiler, baron Wagenereck, hrabě Sporck, později Gustav Meyrink, Franz Kafka, Julius Zeyer, Otakar Zachar, nebo nedávní duchové hermetické společnosti Universalie, oživující někdejší slávu Prahy. A byla to právě ona *srdeční vada*, která všechny vybičovala k podivným osudům a mnohým dodávala nasmazatelný rys prazvláštního humoru, jaký génia postihuje těsně před výbuchem homérského smíchu. Ano, „život je tragedií pro ty, kdo cítí, komedií pro ty, kdo myslí“ /Horace Walpole/.

Často se uvažuje o Rudolfově šílenství. Zmínky o duševní chorobě najdeme ve Sněmch českých, kde se mluví o těžké melancholii a velká vina je přičítána ženám.^{11/} Neméně často se říká, že o císařovu duši se pral slavoman se stihomamem. Negativní roli mohla hrát i dědičnost: Maximilian II. a Dona Marie, dcera Karla V., byli bratranec a sestřenice. Císařova matka byla melancholička, prabába šílená. Pravdou je, že Jeho Milost Císařská v únoru roku 1600 zpohlavkovala komorníka, poranila holiče dýkou na rameni a vyhrožovala důvěrným ministrům Trautsonovi a Rumpfovi, že je dá popravit. V noci ze dne 25. na 26. září téhož roku ohrožuje dýkou Wolfganga Rumpfa, kterého pokládá (asi právem) za zrádce, intrikujícího s cizími dvory a s papežským nunciem, s cílem svrhnout císaře z trůnu.

Později oba ministry vyžene. Když katolické kruhy začínají projednávat otázku nástupnictví, obrátí se císařova nenávisť proti nim. Přitom Rudolf trpí, nespí, v noci vyráží divoké skřeky. Tvrdí, že jeho utrpením jsou vinni mniši. V noci na patnáctého října téhož roku se pokouší o sebevraždu. Později o půlnoci posílá sluhu k pražskému arcibiskupovi Berkovi se žádostí, aby vypověděl kapucíny z Prahy, protože je mučen jejich modlitbami. Stejně jako Tycho de Brahe i on si stěžuje, že ho vyrušují svým zpě-

8/ Rosicrucian Philalethes, recte Thomas Vaughan, označuje Agrippu za *Imperatora*. Bydlil krátce i v Čechách. Právě tak Robert Fludd v *Summum bonum* píše, že Agrippa navázal styky s bratrstvem R.C.

9/ Otištěno v Adisonově *Spectatoru*.

10/ M. Maier: *Silentium post clamores*, Francofurti 1617.

11/ „Dabei man auch anzeigen, das die böse/n/ weiber grosse schuld an ihrer Mt blodigkeit tragen...“

vem a vyzváněním. Z tajných depeší Spinelliho, pozdějšího papeže Klimenta VIII., který prý Rudolfovu chorobu rozpoznal už r. 1588 při své návštěvě v Praze, se dovidáme, že císař proklíná nejen jeho osobně, ale i papeže a celou katolickou církev. To všechno uspiší Rudolfův pád. Katolíci se obávají, že by mohl přestoupit na luteránskou víru: opravdu, v krizových dobách povolal ke dvoru českého místokancléře Kristofa Zelinského, pověstného zastávce nekatolíků. Podle písemných svědectví papež Kliment VIII. připravoval plán na volbu římského krále, který by zastupoval císaře ve vládě. Byl tedy Rudolf II. šílený a trpěl stihomamem? Měl pro své jednání skryté důvody? Od jisté doby se císař vyhýbá modlitbám, nechce poklekat před oltářem a bojí se znamení kříže: je očarovaný? Otrávený rutí, s níž často laboroval? Přiotrávený drogami, rozrušujícími mysl? Nikdy se to nedozvíme. Pan von Brandau nás zpravuje, že „Rudolf II. nejenže miloval právě hermetické Umění, nýbrž také samostatně dosáhl Tinktury, jejíž potence byla odhadnuta na 40.000 dukátů. Opatroval ji v plochem pouzdře ze stříbrného plechu, které bylo potaženo červeným sametem. Tu po císařově smrti odcizil komorník Kašpar Rucký z Rudz, a když byla nalezena v jeho domě, oběsil se v Bílé věži. Tinktura byla odevzdána oprávněnému dědici, Jeho Majestátu Císaři Matyášovi. Ti, kdo tinkturu viděli, ujišťují, že byla šedivá, vzhledu popele a velice těžká.“^{12/}



Arcimboldo: Rudolf II. při korunovaci na císaře římského

Když byl Rudolf zbaven trůnu, onemocněl. Tehdy také poslal jeho miláček, plavý berberský lev. Císař zbavený koruny si připomněl Brahovu předpověď a považoval jakékoliv léčení své choroby za zbytečné. Jako by všechno předvíдалo blízko Rudolfovu smrt. „Nějaký prostý člověk, vلودiv se časem nočním do soudné světnice, když sněm nebo soud zemský držán byl, posadil se do majestátu královského, zlatohlavem obestřeného a zastížen v něm sedící neb spící od ponocných, dal tudy návěští, zvláštním řízením božím, že táž stolice osiřelá a bez krále, pána svého, poněkud prázdná zůstane. Málo před smrtí císařskou několik kostelů pražských od hromu potřískováno. Ohňové silní, nebezpeční sem i tam po Praze zhusta poskakovali. Nová hvězda spatřena na znamení neb zhvězdnatosti půlnoční Serpentorius, Hadovec řečené; a potom jedna i druhá kometa.“ /J. Jesenský/ Dne 18. ledna 1612 podepsal Rudolf několik posledních listin. Den na to se jeho zdravotní stav natolik zhoršil, že byl k lůžku přivolán Jiří, kazatel při hlavním chrámu. Poblý u Rudolfa sotva čtvrt hodiny: o čem spolu mluvili, není známo. Někteří vyslovili domněnku, že Jeho Milost Císařská zemřela bez posledních svátostí. Rudolf pak požil lék z ambry a bezoáru. Okolo lůžka stálo několik osob, mezi nimi i Zrucký, který nepřestával udržovat spojení s protestantskou Unii. Co kdyby Rudolf přece jen přestoupil... Možná, že by se to i stalo. Zruckému totiž Rudolf náhle poručil, aby se odebral ke Gunderodovi a vyzval jej, aby učinil, co mu bylo císařem nařízeno. Na to Rudolf vyrazil několik nesrozumitelných slov a skonal.

Císařova Tinktura se později nikdy nenašla. Nikdy se nikde neobjevila malovaná kniha, sdělující obrazně všechny fáze Velkého Díla, o níž se zmiňuje anonymní autor v jednom z četných opisů alchymistických rad ze XVII. století. Bohaté sbírky se rozpadly, byly odvečeny jako válečná kořist, přešly ke dvoru do Vídně, byly rozprodány v nedůstojné dražbě. To, co v Praze zůstalo, není ani zlomek toho, co v ní kdysi bylo. Rudolfinská společnost umělců a vědců se rozprchla na všechny strany. Nicméně setba už byla v zemi. John Dee, který z Prahy musel odejít už před časem, skončil špatně: v anglickém chudobinci. Jeho pověstný věšebný kámen se dostal do sbírek Kateřiny Veliké a odtud putoval tajnými cestami až k zakladateli černého románu, spisovatelé a vydavateli knih Horace Walpoleovi.

Takřka souběžně s pádem Rudolfovým se v Anglii odehrával pád Francise Bacona Verulamena z Verulam. Byl odsouzen k pokutě 40.000 liber, k vězení v Toweru podle královské libosti, k neschopnosti pro úřad jak státní tak obecný, ke ztrátě místa v parlamentu, atd. Poslední Baconova rozprava se dotýká Čech: uvažuje v ní o oprávněnosti české vzpoury a o nespravedlnosti útočné války proti Čechům. Pokolikáté už. Povznesen nad Prahou, na prahu Vznesena, snažil se Rudolf II. o těžkou věc: nejevit se, ale být. A my?

ky Agrippovy *Okulní filosofie neboli magie*), dále zde vycházela „díla moderních autorů“: Lasenicova *Sexuální magie*, jeho *Hermes Trismegistos* a jeho *Alchymie, její theorie a praxe*, jakož i jeho pařížská přednáška proslavená při otevření Universalie, loge de France, nazvaná *Universalismus*; dále to byl již zmíněný *Úvod do magie* O. Eliáše, Keferova *Syntetická magie*, *Praktická astrologie*, zbytek Griesem neúplně vydaného *Klíče k černé magii* S. de Guaity, *Bardo Thödol* (*Tibetská kniha mrtvých*) a několik spisů o mystice. V edici přísně registrovaných lóžových tisků, vydávaných ve velmi omezeném nákladu, vyšla Keferova *Theurgie magické evokace*, Lasenicův překlad Kerningových *Listů o královském umění*, *Kabbalistické zasvěcení* Františka Kabeláka (nedokončené jako tisk, dovydané později rotaprintem v edici Eulis), Lasenicova *Hermetická iniciace universalismu na základě systému rhodostaurotického*, *Okulní zednářství* J. G. Ragona. V rotaprintovaných exemplářích velmi exkluzivní edice Eulis vycházely další svazky Kabelákovy *Kabbalistického zasvěcení*, jeho několikasvazkové *Herbarium spirituale siderium*, *Magia nigrae*, velmi originální *Kniha velkého Šemu* (jen v počtu deseti výtisků), stejně tak jako jeho *Charaktery a pantakly Luny* a jeho překlad Faustovy knihy *Magia innaturalis*. Vedle tohoto pozoruhodného grimóáru tu vyšla i Arbatelova *De magia veterum Heptameron aneb Základy magie Petra de Abano*. Připravované vydání velkolepého díla J. Khunratha *Amphitheatrum Sapientiae Aeternae* (*Amfiteatr věčné moudrosti*) již nevyšlo, stejně jako Görresova *Křesťanská mystika* a další, protože na počátku okupace byla činnost Universalie nacisty zastavena.

Universalie však dbala i o praktický výcvik. Především zřídila spagyrickou laboratoř, která byla určena pro cvičné laborování. Vyuvíjala také velkou činnost organizační: byly ustaveny sekce pro pěstování jednotlivých oborů hermetismu, byla ustavena již zmíněná škola s bohatou přednáškovou činností, v Brně, Bratislavě, Plzni a jiných větších městech byly zřízeny odbočky Universalie. Činnost Universalie byla dotována několika sponzory, příspěvky asi tři set členů na její finanční výlohy ovšem zdaleka nestačily, vydávání knih bylo ztrátové. Kefer sám obětoval na činnost Universalie, jak se říkalo, celé věno své manželky, která mu v jeho činnosti obětavě pomáhala. Čelnými představiteli Universalie byli zpočátku dr. Kefer, který byl od r. 1937 také jejím předsedou, dr. Eliáš a Kohout-Lasenic. V r. 1937 přišel do Prahy po dlouhém cestování světem vídeňský Čech František Kabelák (1902-1969), který se stal členem Universalie a pro svou neobyčejnou erudovanost v praktické magii, spagyrii (zejména jemu vděčila společnost za pozdější zdokonalení laboratoře) a kabbale se záhy etabloval jako přední lektor i autor článků v Logosu (zejména o zvědné magii). Kabelák, který se posléze věnoval studiu staroegyptské filosofie Světla Horev, která podle jeho názoru patřila k vrcholu esoterního poznání a k níž ho přivedl Lasenic, byl jediný, kdo z nejvýznamnějších členů Universalie přežil období okupace: Kefer a Eliáš zahynuli v nacistickém období okupace.

^{12/} Citace z knihy *Sammlung von mehr als hundert wahrhaften Transmutationsgeschichten...*, S.H. Guldenfalk, Frankfurt 1784.



tických koncentračních táborech, Lasenic zemřel r. 1944 přirozenou smrtí ve věku 44 let. Po okupaci zůstal Kabelák věren Universalii, zasedal v jejím výboru a byl zde nazýván „čaroděj“, protože se velmi intenzivně zabýval magickými evokacemi: pomocí nekromancie komunikoval se starověkými filozofy, ale i jeho démonologické a theurgické operace měly cíl zvědný. Žil často osaměle, v lesní chatě, aby se mohl věnovat magii a studiu svého oblíbeného předmětu, kabbale, jejíž díla studoval také v hebrejštině. Po skončení druhé světové války odešel z Prahy do Bečova nad Teplou u Karlových Varů, kde, pokud mu to jeho povolání důlního pumpaře dovolovalo, se plně věnoval svým studiím. Po odchodu do důchodu zde dokončil své životní dílo zvané *Magia divina* a dopsal několik původních kabbalistických studií (*Merkabští jezdci* a další). V r. 1967 na něho navázala nová generace českých hermetiků, Kabelák dojížděl do Prahy a přednášel zde znovu pro úzkou skupinku zájemců o kabbale, magii a hermetické filosofii. Díky těmto kontaktům zůstala tradice novodobého českého hermetismu nepřerušena a nová generace mohla, prostřednictvím jednoho z největších představitelů této tradice, pokračovat v jejím duchu.

Velmi zvláštní, dalo by se říci, faustovskou postavou českého hermetismu byl trojnásobný doktor Jiří Arvéd Smíchovský (1897-1951 ve vězení v Leopoldově); pocházel z bohaté rodiny usídlené v Praze na Malé Straně, v historické budově postavené na místě bývalého pohřebiště, v níž, jak se říká, strašilo. Smíchovský (později se psal Smichowski) vystudoval nejprve práva na německé pražské universitě, potom získal doktorát teologie na římském Collegiu Germanicu a posléze doktorát filosofie na universitě v Toulouse. Byl to jeden z největších vzdělanců své doby, s fenomenální pamětí a s neobyčejnou šíří zájmů. Kromě základních světových jazyků ovládal hebrejštinu a byl to vášnivý knihomol, který si pořídil jednu z největších soukromých knihoven. Měl dobrodružnou povahu villonovského ražení. Za tragických okolností ho nacisté na začátku okupace získali pro spolupráci se „sicherheitsdienstem“ (dělal zde experta pro českou mafii, Sokol, svobodné zednáře a okkultisty, ale jeho expertízy byly, jak doznal později před soudem jeho šéf, příliš abstraktní, prakticky nepoužitelné, takže nikomu neublížovaly). Smíchovský, který byl pravou rukou vůdce českých fašistů generála R. Gajdy a stýkal se s ruskými emigranty, spolupracoval s nacisty velmi problematičticky, takže jej sami několikrát zatklí a drželi ve vazbě. Byl, podle sdělení šéfa pražského Sicherheitsdienstu, posléze považován za tajného jezuitu a vědělo se o něm, že ačkoli byl fašistou, byl také svobodným zednářem a zachránil skupinu pražských židů, kterým umožnil práci v židovském muzeu, před koncentračním táborem. Jeden z nich, dr. Š. Plaček, pozdější přední a zakládající pracovník komunistické tajné policie, mu to nikdy nezapomněl. Smíchovský se věnoval praktické theurgii a dosáhl, podle Kabelákova svědectví, v této oblasti pozoruhodných úspěchů. Po skončení války byl postaven před Lidový soud jako jeden z posledních, neboť mnoho

Ivo Purš

Fontanela



„Přese vše, co mohlo být napsáno musíme rádi neradí navykout té skutečnosti, že už v počátku středověku se společnost pozvedla na vynikající stupeň civilizace a nádhery.“

Fulcanelli

V mé paměti jsou nesmazatelně vryty jisté okamžiky, jejichž intenzivní přítomnost mi někdy více, někdy méně umožňuje žít zároveň v různých dobách, pobývat současně na rozdílných místech a polykat zároveň různé stránky jedné a téže knihy. Toto velké putování mimo běžně chápanou, utilitárně či sentimentálně konstruovanou hierarchii prožitků je nadáno schopností jistým způsobem „zprůsvitňovat“. Obraz vzpomínky se pomalu pokládá na aktuální realitu vjemu, avšak nepřekryje jej, neboť se s ním prolné do zvláštní iluminace. Jistě bude vše ještě jasnější, když podotknu, že mé vzpomínky se týkají tak jedinečného fenomenu, jakým jsou gotické katedrály. Nevím o jiných lidských výtvořech, které by dokázaly člověka tak *vést*, jako právě ony. Elevace jejich věží je zcela harmonická k uvolnění ducha, které zprostředkují svým fascinantním zjevem průzračné odhmotnění, stvořené z tisíců tun kamene.

Jsem ve Strasbourgu a právě překračuji Rýn. Proplétám se uličkami a posléze předstupuji před průčelí, ale přesněji před *tvář* rudého münsteru, vztyčenou - jak si vybavuji - díky genu Erwina von Steinbach. Zakláním hlavu proti polednímu pálcímu slunci a chápu, že přede mnou spí zkamenělá záře, kterou je možno probudit jen v nedostupných hlubinách vlastního srdce. Vstupuji do jeho útrobu portálem v jižním průčelí transeptu, zasvěceným Salamounovi, jemuž po levé a pravé ruce sekundují famosní sochy Synagogy a Církve. Hledám-li dnes tenounké kořeny svých intenzivních zážitků, které resonují jako ztracené a znovunalezené poklady, musím se vydat nazpět časem a dále - což je nejdůležitější - překročit určitou hranici položenou mezi to, co bývá nazýváno *já* a mezi *sebe sama*, neboli svou „osamělou touhu“, jež „vyjadřuje nepřemožitelnou přitažlivou sílu, sídlící uvnitř všeho živého jsoucna, která jej pohání k objektu v cíli jeho posedlosti nebo k stotožnění se s ním“ (Bernard Roger). Plavím se ke svému dětství, které bylo - a je - doslova obeháno vysokým plotem a uzamčeno na dva západy. Symbol je ironicky totožný s profánní realitou, malba na skle splývá s obrazem, dopadajícím každodenně na sítnici.

Jsem přesvědčen, že katedrály se v mé paměti úzce váží k dětstvím zbožňovanému obrazu matky. Řada souvislostí je více než pozoruhodná: oba fenomény jsou v rozdílných intencích *obrazem světa*, u katedrály cílevědomě budovaným, u dítěte geneticky zafixovaným. Obrovitost katedrály, ženoucí svá průčelí majestátně a nezadržitelně k nebi, koresponduje s dětskými sny o rodičích - obrech, ale i gigantech, kteří dle mýtů kdysi obývali zemi. Předmět adorace je totožný se jsoucnem jako takovým a pocit bezpečí zaniká, neboť se zcela rozplývá ve slasti.

Většina katedrál byla, jak je obecně známo, zasvěcena Panně, jež spravovala středověké kulturní gremium pod rouškou mariánského kultu. Stavba sama mi svým členěním, tento obecný aspekt beze zbytku stvrzuje a co nejkonkrétněji rozvíjí. Její antropomorfismus je z toho velice vzácného rodu, jenž dokáže zprostředkovat analogický řetězec mezi „malým“ a „velkým“, řetězec, který jistý Jakub viděl ve snu v podobě žebříku, z kterého se vzlétá do propastných hlubin a naopak padá do strmých výšek.

Zacloňme si poněkud oči a začneme svou výzkumnou výpravu smělým pohledem na západní průčelí stavby. U kormidla představivosti stojí hned od prvního okamžiku závrať. Vstupní brána neboli *porta coeli* se mění v luno, které svírají rozechvělé křivky dvou štíhlých nohou-věží, připravených k milování. Celá konstrukce, plná nezměrného množství protikladných napětí a sil se jemně chvěje. Rytmus žebroví klenby lodi, doplňovaný bouřlivým akordem vnějších opěrných pilířů, vede neustále zrak do kněžiště-dělohy, kde má být počato mezi nebem a zemí tak, aby Panna mohla porodit syna, nebo Danaé - jak uvádí jiná tradice - přijmout zlatý déšť. Směr našeho pohledu je stejně neodvolatelný jako pravidelný postup kruhů, rozčeřených touto enigmatickou myšlenkou na stojaté hladině našeho běžně otupělého vědomí.

Púdorys klasické gotické katedrály, představovaný zvláště monumenty v Chartres, Amiens a Reims, je vymezen hlavní a příčnou loď do tvaru latinského kříže, k jehož hlavě přiléhá basilikální apsida, rozvedená do polygonu kaplí, uzavírajících chór. Tento geometrický motiv odkazuje, jak ukázal proslulý Fulcanelli, k hieratickému egyptskému znamení *ank*,